

جاذبه های گردشگری مذهبی

<?xml encoding="UTF-8?">

مقدمه

سفر و گردشگری، در گذشته از گستردگی و تنوع که امروزین برخوردار نبوده و آمارها حاکی از رشد روز افزون این صنعت در جهان کنونی است. بررسی تاریخ سفر از سده های گذشته، موید آن است که انسان ها به انگیزه های گوناگونی چون تجارت، آموزش، زیارت و انجام امور مذهبی، ماجراجویی و نیز انجام وظایف سیاسی، به سفر می پرداخته اند. در عصر کنونی که از آن به عنوان عصر معنویت نیز یاد می شود سفرهای زیارتی و مذهبی بیش از گذشته مورد توجه شده است؛ به گونه ای که سالانه بیش از 300 میلیون نفر به قصد زیارت به اماکن مذهبی سفر می کنند.

گردشگری در تمدن اسلامی

قرآن کریم در آیاتی (1) به سیردر زمین فرمان می دهد و دربرخی آیات، به گونه استفهامی به سیر در زمین فرا می خواند، تا با دیدن آثار گذشتگان، از آن عبرت گیرند. سفر نقش مهمی در ایجاد تمدن اسلامی و رشد آن ایفا کرده است. چنان که دانشمندان بزرگی چون ابن سینا، آثاری چون شفا و الانصاف را در سفر نگاشته اند. اگر در سفرنامه های به جا مانده نیک بنگریم متوجه می شویم که مسلمانان در قرون نخستین هجری، سفرهای بسیاری به خاورمیانه و خاور دور داشته اند و گزارش سفر خود را در کتاب های جغرافیایی یا تحقیقات تاریخی و عقیدتی ارائه داده اند. مهم ترین انگیزه جهانگردان مسلمان کسب دانش، تبلیغ، آشنایی با جهان و مأموریت رسمی بوده است. (ذاکری، 1388، صص 319 - 377)

در سیره پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) نیز شاهد سفر آن بزرگواران یا توصیه به سفر آنان به اصحاب هستیم. از جمله این سفرهای توصیه شده، می توان به سفرهای زیارتی اشاره کرد. چنان که مسلمانان در زمان پیامبر (ص) افزون بر زیارت آن حضرت، به زیارت شهدا می رفتند و پس از پیامبر (ص)، مزار ایشان میعادگاه مسلمانان بوده است. شیعیان و پیروان اهل بیت (ع)، افزون بر زیارت پیامبر (ص)، به دیدن امامان یا زیارت مزارشان، به ویژه زیارت مزار امام حسین (ع) در کربلا می شتافتند و در طول تاریخ هیچ مانعی آنان را از این سفر باز نمی داشت (رضوی، 1388، صص 415-382)

در میان فقهای اسلامی نیز شاهدیم که بسیاری از آنان، در طول دوران عمر خود، به نقاط مختلف جامعه اسلامی سفر کرده اند، چنان که شهید ثانی (2) (965-911 ه.ق)، شیخ بهایی (3) (1030-353 ه.ق)، سیدجمال الدین اسد آبادی (1314 - 1354 ه.ق)، را می توان از مهم ترین این فقها برشمرد. (میری، 1388، صص 421 - 460)

گردشگری مذهبی

گردشگری مذهبی، یکی از قدیمی ترین و پر رونق ترین گردشگری های گذشته و حال، در سراسر جهان است

که قدمت آن به تاریخ فرهنگ دینی می‌رسد. (مومنی، صرافی، 1383، ص 13) اگر به تاریخ گذشته در زمینه سفرها و گردش‌های مذهبی نگاهی داشته باشیم، به گردش‌های مذهبی، چون فریضه حج و زیارت حرم نبوی، بارگاه ملکوتی امامان شیعه در عراق، عربستان و ایران، مراسم مقدس یونانیان باستان در معابد آپولون و سفرهای مصریان برای دیدار از فراعنه، و ایرانیان باستان به معبد آناهیتا در کنگاور و نظایر آن بر می‌خوریم که هریک به گونه‌ای، قدمت و رواج این شکل از گردش‌گری را در میان ملل مختلف نشان می‌دهند. (رنجبران، زاهدی، 1384، صص 74 - 75)

گردش‌گری مذهبی را می‌توان، پایداترین نوع گردش‌گری معرفی کرد، زیرا زیارت و گردش‌گری مذهبی در باورها و اعتقادهای دینی - مذهبی ریشه دارد، و به مفهوم تخصصی خود و فراتر از وابستگی به زمان و اوقات فراغت، عامل مهم جغرافیای انسان در شکل‌گیری مسافرت، ایجاد تمرکز و چشم‌انداز فرهنگی است. با این همه امروزه گردش‌گری مذهبی با همه اجزاء و گونه‌های مختلف آن به سبب ویژگی‌های ساختاری و کارکردی خاص، توانسته خود را در متن گردش‌گری جهانی جای دهد؛ به گونه‌ای که حوزه نفوذ آن سراسر جهان را فراگرفته است. (مومنی، صرافی، قاسمی، 1387، ص 13)

سیمای گردش‌گری مذهبی در جهان امروز

گردش‌گری مذهبی در جهان امروز، روند رو به افزایشی داشته است و این روند، تمامی ادیان و مذاهب را در سراسر جهان در برمی‌گیرد. مهم‌ترین نقاط گردش‌گری جهان را می‌توان در اروپا، آسیا و خاورمیانه جست. افزایش تعداد گردش‌گران اماکن زیارتی در اروپا، در چند سال گذشته، مورد توجه کارشناسان گردش‌گری سراسر جهان قرار گرفته است. طبق آمار ارائه شده از سوی مرکز گردش‌گری- زیارتی واتیکان در رم، اماکن زیارتی اروپا، در سال 2006، پذیرای بیش از 150 میلیون گردش‌گر از سراسر جهان بوده است که این رقم در سال 2007 به 190 میلیون گردش‌گر افزایش یافته است.

آسیا و پاسیفیک را با توجه به اماکن مذهبی ادیان مختلف، باید مهم‌ترین و پرجاذبه‌های زیارتی و گردش‌گری مذهبی در دنیا دانست، به گونه‌ای مهد ادیان بزرگ الهی چون اسلام، مسیحیت، یهودیت، بودیسم، هندویسم، تائیسیم و... در این منطقه قرار گرفته و سازمان جهانی گردش‌گری در آخرین گزارش خود در سال 2011 می‌نویسد که بیش از نیمی از زائران و گردش‌گران مذهبی به این منطقه سفر می‌کنند. عربستان، ایران، عراق، تایلند، هند، کامبوج، سری لانکا و... از مهم‌ترین مقاصد گردش‌گران مذهبی در آسیا می‌باشند.

در حال حاضر، کشورهای ایران، سوریه، عراق و عربستان، چهار کشور مقصد زیارتی خاورمیانه هستند، این در حالی است که در سال‌های اخیر، کشورهای مسلمان دیگر نیز با سرمایه‌گذاری قابل توجه، برای جذب بیشتر گردش‌گران، تلاش گسترده‌ای را آغاز کرده‌اند. گردش‌گری در مجموع در منطقه خاورمیانه در سال‌های اخیر، روند رو به رشدی داشته است، چنان‌که سازمان جهانی گردش‌گری از رشد 13 درصدی گردش‌گری در این منطقه در سال 2010 نسبت به سال قبل خبر داده است.

صاحب‌نظران صنعت گردش‌گری بر این باورند که به لحاظ موقعیت فرهنگی مذهبی خاص ایران در میان کشورهای اسلامی، گردش‌گری مذهبی جای رشد و توسعه بسیاری در ایران دارد. به خصوص اینکه زیارت، هدف اول سفر بسیاری مسلمانان و شیعیان است. متأسفانه ایران با وجود 8 هزار و 919 مکان مذهبی مقدس، هنوز فاقد ساماندهی تخصصی و متمرکز بوده و این وضعیت نابسامان حتی در شهرهای مهمی چون مشهد و قم نیز

مشاهده می شود. این در حالی است که از این تعداد، دست کم 4 هزار و 319 اثر، در زمره آثار ثبت شده در فهرست میراث ملی نیز قرار دارند و افزون بر داشتن جاذبه زیارتی، دارای جاذبه های فرهنگی تاریخی هم هستند. مشهد، قم و شیراز را می توان مهم ترین شهرهای مذهبی ایران دانست؛ هرچند در گوشه و کنار ایران، اماکن مذهبی بسیاری چون امام زادگان، مساجد و... بسیاری به چشم می خورد؛ اما این سه شهر و به خصوص مشهد و قم، برای گردش گران مذهبی داخلی و خارجی، از جایگاه ویژه ای برخوردار است؛ به گونه ای که 55 درصد گردش گران خارجی در ایران را گردش گران مذهبی تشکیل می دهند؛ هرچند ایران درمیان کشورهای اسلامی، از کشورهایی با پتانسیل قوی در زمینه گردش گری مذهبی به شمار می رود اما متأسفانه نتوانسته، از بازار توریسم مذهبی آن چنان که شایسته بوده، بهره بگیرد؛ این در حالی است که کشورهایی چون مراکش، مصر، ترکیه و مالزی از میان کشورهای اسلامی، از کشورهای برتر در جذب توریسم در سطح جهان به شمار می روند. (2، p30 okhovat, 2010)

منابع

1. مؤمنی، مصطفی، صرافی، مظفر، قاسمی خوزانی، محمد، 1387، ساختار و کارکرد گردش گری مذهبی - فرهنگی و ضرورت مدیریت یکپارچه در کلان شهر مشهد، جغرافیا و توسعه، شماره 11، ص 13 - 38.
2. جمعی از نویسندگان مجله فقه (ذاکری، علی اکبر، سید عباس، میری، سید عباس،.....)، 1388، جهانگردی در فقه و تمدن اسلامی، بوستان کتاب، چاپ اول. قم.
3. رنجبران، بهرام، زاهدی، محمد، 1384، شناخت گردشگری، چهار باغ، چاپ سوم، اصفهان.
4. سازمان جهانی گردش گری. WWW.UNWTO.org.
5. A Study on Religious Tourism Industry Management, 2010, hanie, Okhorat. 5 - PP 302, No 5, Vol 2, International of Academic Research, Case Study Iran. 307

پی نوشت ها :

1. عنکبوت آیه 20، روم آیه 42، نحل آیه 36، نمل آیه 69، انعام آیه 11، آل عمران آیه 137.
2. شیخ زین العابدین علی عاملی.
3. بهالدین محمد.